

Kaivattu perusteos kritiikistä

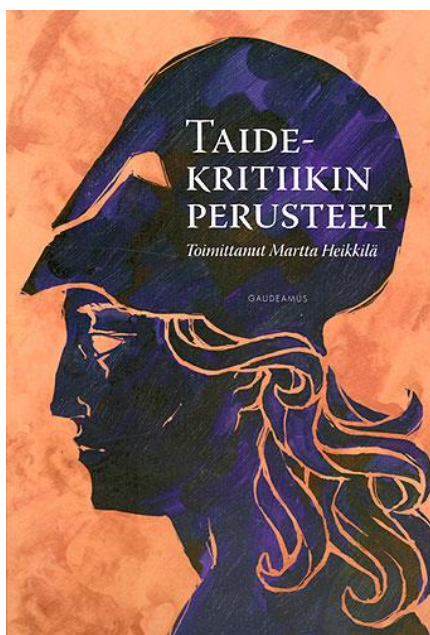
Juha Rosenqvist

vastaava toimittaja

Film-O-Holic.com

juha[a]film-o-holic.com

Kirja-arvio teoksesta Taidekriitiikin perusteet. Heikkilä, Martta (toim.) (2012). Helsinki: Gaudeamus.

Martta Heikkilän toimittama *Taidekriitiikin perusteet* on merkittävä kirja. Merkittävä se on siksi, että kyse on ensimmäisestä suomalaisesta kritiikkiä kokonaisvaltaisesti käsittelevästä perusteoksesta. Kritiikistä on Suomessa ja suomeksi kirjoitettu ennenkin, mutta kyse on ollut lähinnä yksittäisistä artikkeleista. Kokonaisen kirjan aiheeksi kritiikki on aiemmin kelvannut Suomen arvostelijainliiton juhlakirjaan [Kritiikin kasvot \(2010\)](#), joka ei kuitenkaan ole varsinainen tietoteos vaan kritiikin lajeja ja nykytilaa käsitellyt artikkelikokoelma.

Taidekriitiikin perusteet on niin ikään artikkelikokoelma, mutta lähtökohdiltaan kyse on tietoteoksesta. Kirja käsittelee kritiikkiä ja sen kirjoittamista taiteentutkimuksen näkökulmasta ja teos soveltuu akateemiseen käyttöön. Kritiikin opetuksen kannalta kirja on tervetullut, sillä eri lähteistä peräisin olevien artikkelien sijaan kritiikistä on nyt mahdollista saada tarvittava kokonaiskuva yksien kansien välistä. Pääosin kritiikkiä käsitellään kirjassa riittävän käytännönläheisesti ja liialliseen teoretisointiin sorrutaan vain paikoin.

Kritiikistä eri taiteenlajien kautta

Taidekriitiikin perusteet rakentuu kahdeksasta luvusta, joista ensimmäisen ja viimeisen on kirjoittanut kirjan toimittanut Martta Heikkilä. Kirjan avaava johdanto on kattava johdatus kritiikkiin ja sen historiaan. Luku antaa hyvät lähtökohdat kirjan muille luvuille siinä missä päätösluku summaa kirjassa esiin nostettuja asioita ja huomioita kritiikistä.

Loput kuusi lukua perehdyttävät eri taiteenlajien kritiikkeihin. Taiteenlajeista mukana ovat kirjallisuus, teatteri, kuvataide, elokuva, musiikki ja nykytaide. Kunkin luvun on kirjoittanut kyseisen taiteenlajin asiantuntija.

Kirjoittajat ovat yliopistomaailmasta ja osalla on tutkijan roolin lisäksi myös vankka kokemus kriitikon työstä. Kaikilla kirjoittajilla vastaavaa kokemusta ei ainakaan laajassa mitassa ole. Tämä näkyy lukujen erilaisissa tavoissa lähestyä taiteenlajinsa kritiikkiä. Erilaisuus ja erilaiset tulokulmat aiheeseen ovat yleensä rikkaus, mutta tässä tapauksessa luvut ovat pahimmillaan niin eriparisia suhteessa toisiinsa, että muutama luku tuntuu kokonaisuuden kannalta irralliselta. Teos olisikin kaivannut määrätietoisempaa toimitustyötä, jotta eri kirjoittajien osuudet tukisivat ja täydentäisivät toisiaan. Nyt eri luvuissa toistetaan samoja asioita ja käytetään jopa samoja esimerkkitapauksia. Tämä ei vähennä teoksen sisällöllistä antia, mutta kokonaisuus olisi voinut olla jäsennellympi ja hiotumpi.

Parhaimmissa luvuissa kritiikkiä käsitellään paljon laajemmin kuin vain oman taiteenlajinsa sisällä. Esimerkiksi kirjallisuuskritiikistä kirjoittanut Kuisma Korhonen pureutuu kritiikin luonteeseen ja kirjoittamiseen hyvinkin kokonaisvaltaisesti käytännönläheisen ja ymmärrettävän käsittelytapansa ansiosta. Toisaalla elokuvakritiikkiä koskevassa luvussa Veijo Hietala kirjoittaa suurimmaksi osaksi elokuvan ja elokuvatutkimuksen historiasta ja itse kritiikin käsittely jää muutamaan sivuun.

Kritiikin käsitteestä

Taidekritiikin perusteet käsittelee kritiikkiä nimensä mukaisesti taidelähtöisesti. Terminä ”taidekritiikki” on keinotekoinen, sillä kritiikki on aina taiteesta kirjoittamista, joten etuliite ”taide” on tarpeeton. Taidekritiikillä on ilmeisimmin haluttu korostaa kritiikin asiantuntevuutta, sillä kuten moni kirjoittajakin korostaa, suomen kielessä kritiikki ja arvostelu ovat käytännössä toistensa synonyymejä ja siten käsitteenä ongelmallisempi kuin vaikkapa englannin selkeä jako *arvosteluihin* (review) ja *kriittiseen kirjoittamiseen* (criticism).

Meillä kritiikiksi mielletään yhtälailla tulitikkuaakin kokoinen arvostelu sanomalehden sivulla kuin monisivuinen essee alan erikoisjulkaisussakin. Tämä on kieltämättä hämäävää, mutta ratkaisevaa ei ole tekstin merkkimäärä tai julkaisupaikka, vaan sisältö. Kuten Outi Lahtinen teatterikritiikkiä käsitellessään huomioi, kritiikki on osa taiteen välitysprosesseja. Yksinkertaistaen kritiikin paikka on teoksen ja yleisön välissä. Kritiikki perustuu taiteenlajin tuntemukseen ja sitä kautta teoksen analysointiin ja sen ymmärrettäväksi tekemiseen yleisölle.

Kritiikki ei ole kuitenkaan mikään homogeeninen tekstityyppi. Päinvastoin kritiikin sisään mahtuu hyvin erityyppisiä tekstejä. Tekstin ja ilmaisan tyylin ratkaisee kohdeyleisö. Yleisöjä on monenlaisia ja eri yleisöille kirjoitetaan eri tavoin vaikka sisältö periaatteessa pysyy samana. Useimmiten kritiikki jaotellaankin esseistiseksi ja journalistiseksi sen mukaan, mitä yleisöä kritiikki palvelee. Suomessa valtaosa kritiikistä on tyyliltään journalistista, koska esseistisemmälle kirjoittamiselle on meillä hyvin rajalliset foorumit. Tästä syystä useimmat *Taidekritiikin perusteisiin* kirjoittaneista puhuvat pääasiassa journalistiseksi mielletävästä kritiikistä.

Kritiikillä on merkitystä

Kritiikin tilasta on viime aikoina käyty huolestunuttakin keskustelua. Lehdissä kritiikin palstatilaa on kavennettu, mitä monet ovat pitäneet lopun alkuna asiantuntevalle kritiikille. *Taidekritiikin perusteissakin* kritiikin merkitys ja asema nousevat monessa luvussa esiin. Kritiikki tuskin katoaa mihinkään, vaikka se

saattaa muuttaa muotoa ja julkaisupaikkaa. Kuten Susanna Välimäki musiikkikritiikistä kirjoittaessaan toteaa, korkeatasoinen kritiikki palvelee kulttuurielämää ja yhteiskuntaa, koska se ylläpitää kulttuuria. Ja kulttuuria on kaikkialla, myös sanomalehtien kulttuurisivujen ja etabloituneiden taidelehtien ulkopuolella. Nykyään korkeatasoista kritiikkiä löytää internet-julkaisuista ja blogeista.

Kritiikille on tarve ja kritiikillä on valtaa. Kuisma Korhonen muistuttaa, miten kritiikin esiin nostama taide saa huomiota ja uskottavuutta. Kritiikki on siten aina vallankäyttöä siitä, mikä nostetaan esiin ja yleisön tietoisuuteen ja mikä vaietaan unohduksiin. Varsinkin kaupallisen markkinakoneiston ulkopuoliselle taiteelle kritiikillä voi olla suuri merkitys.

Kritiikki ei ole merkityksetöntä. Siksi kriitikoiden asiantuntemus korostuu *Taidekritiikin perusteissa*. Tänä päivänä kuka tahansa voi ryhtyä kriitikoksi, mutta asiantunteva kritiikki edellyttää kirjoittajaltaan asiantuntemusta. Tällä ei viitata muodolliseen pätevyyteen vaan siihen, että kriitikko on perehtynyt taiteenlajiinsa. Asiantuntemus edellyttää niin taiteenlajin teorian kuin käytännönkin tuntemista sekä ajan hermolla pysymistä.

Taide muuttuu koko ajan ja kritiikin pitää olla herkkä aistimaan muutokset. Martta Heikkilä toteaa viimeisessä luvussa: ”taideteokset *ilmaisevat* asioita, kun taas kritiikki *käsitteellistää* taideteoksia ja luo niistä sanallisia abstraktioita hieman samaan tapaan kuin filosofia.” Yksinkertaistaen kritiikki tekee taiteesta ymmärrettävämpää.

Tämä on linjassa nykyisten arvottamisperusteiden kanssa. Taiteen pysyvät kriteerit ovat kadonneet, jos sellaisia on absurdiudessaan koskaan ollutkaan, sillä arvottaminen on aina subjektiivista. Kritiikissä kysymys on ajassa ja paikassa muuttuvista tulkinnoista, joihin arvottaminen ja teoksen ymmärtäminen perustuvat. Tämä näkyy siinä, miten samasta teoksesta kirjoitetaan erilaisia kritiikkejä eri aikoina. Kritiikki on osa tulkinnan muuttuvaa prosessia. Näin Heikkiläkin toimittamansa teoksen lopussa toteaa.

Taidekritiikin perusteet on kaivattu perusteos kritiikistä. Kirjassa kritiikkiä käsitellään pääosin käytännönläheisesti ja aiheesta nostetaan esiin olennaisia asioita. Teos antaa ajattelemisen aihetta niin kokeneille kuin aloittelevillekin kriitikoille ja kritiikistä kiinnostuneille.